UOT 902

QANİRA PİRQULİYEVA
tarix üzrə fəlsəfə doktoru,
Bakı Dövlət Universitetinin dosenti
ORCID: 0000-0002-2049-7902
p_qanira@hotmail.com

MAYİS CƏFƏROV
tarix üzrə fəlsəfə doktoru, dosent
Lənkəran Dövlət Universiteti
ORCID: 0000-0003-3040-7146
mayis1968@mail.ru

MUZEY ƏŞYALARININ TƏYİN EDİLMƏSİ ÜSULLARI BARƏDƏ

DOI: https://doi.org/10.36719/2708-065X/110/273-283

Dünya xalqlarının mədəniyyət tarixinin öyrənilməsinin xəzinəsi olan muzeylərə bir neçə yüz ildir ki, milyonlarla əşyalar daxil olur. Bu eksponatların say təsnifatında önəmli yeri neolit dövründən kəşf edilən saxsı, yaxud keramika nümunələri durur. İnsanların gündəlik məişət həyatının demək olar ki, bütün sahələrində, o cümlədən dini inanc sistemində vacib yerdə duran saxsıdan hazırlanan əşyaların düzgün təyin edilməsi, hazırlanma texnikasının , texnologiyasının öyrənilməsi ümumiyyətlə insanların elmi biliklərinin tarixini özündə daşıyır. Günümüzdə muzeylərdə toplanan keramika məmulatlarının istehsal olunduğu tarixin təyin edilməsi aktual olaraq qalmaqdadır. Yazıların öyrənilməsi ilə eyni dövrdə istehsal olunan saxsılardakı epiqrafiya əlamətlərini təyin etmək mümkündür.Bu baxımdan məqalədə qismən elmə məlum olan metodlardan başqa, həm də uzunillərin təcrübəsinə əsaslanan bəzi mülahizələr öz əksini tapmışdı.

Açar sözlər: arxeoloji artefaktlar və muzeylər, saxsı məmulatları,əlyazmalar, əmtəə nişanları.

Giriş. Muzey əşyalarının atribusiyası zamanı istehsal tarixinin təyin edilməsi üçün müxtəlif metodlar tətbiq olunur. Bu metodlar tarixi, texniki və elmi yanaşmalara əsaslanır. Əsas metodlar aşağıdakılardır:

I.Tarixi və sənədli tədqiqat metodları
II. Stilistik və texnoloji analiz metodları
III. Fiziki-kimyəvi və laborator analiz metodları
IV. Kompüter və rəqəmsal metodlar

I. Tarixi və sənədli tədqiqat metodları – arxiv materiallarının, tarixi mənbələr və biblioqrafiyaların, istehsalçı nişanları və möhürlərin köməyi ilə həyata keçirilir.

Arxiv materialları – istehsalçı sənədləri, hesab-fakturalar, kataloqlar və digər rəsmi sənədlər əsasında əşyanın istehsal tarixini müəyyən edir.

Tarixi mənbələr və biblioqrafiyanın köməyi ilə – muzey əşyanın müəyyən tarixi dövrdə istifadə olunması və ya yaradılması haqqında yazılı mənbələrdən məlumat əldə edir.

İstehsalçı nişanları və möhürləri tədqiq etməklə – brendlər, istehsalçının möhürləri, imzalar və istehsal tarixini göstərən digər işarələrin yardımı ilə istehsal tarixini təyin edir.

II. Stilistik və texnoloji analiz metodları sənət üslubları və dizayn xüsusiyyətlərinin, istehsal texnologiyalarının, materialların tədqiqi vasitəsi ilə həyata keçirilir.

Sənət üslubları və dizayn xüsusiyyətləri – tarixi dövrlərə xas olan bədii xüsusiyyətlər əsasında əşyanın istehsal dövrünü müəyyən edir.

Materialların tədqiqi – istehsalda istifadə olunan materialların həmin dövrdə mövcud olub-olmaması araşdırılmaqla əşyanın istehsal tarixi haqqında mülahizə yürütmək olar (Məsələn, müəyyən bir boya növü və ya metal ərintisi yalnız müəyyən dövrdən sonra istifadə edilibsə, bu tarix təyinində köməkçi ola bilər).

İstehsal texnologiyaları – əşyanın hazırlanma texnikası və üsulları zamanla dəyişdiyinə görə, istehsal tarixini müəyyənləşdirmək üçün bu üsullardan istifadə edilə bilər.

III. Fiziki-kimyəvi və laborator analizlər metodu – radiokarbon (C-14) analiz, dendroxronologiya (Ağacın illik halqalarının analizi), termolüminessensiya analizi, spektrometrik və izotop analizlərin köməyi ilə həyata keçirilir.

Radiokarbon (C-14) analiz – Üzvi materiallardan (məsələn, ağac, parça, kağız) ibarət olan əşyaların istehsal dövrünü müəyyənləşdirmək üçün istifadə olunur.

Dendroxronologiya (Ağacın illik halqalarının analizi) – Taxta materialların yaşını və kəsilmə tarixini təyin etməyə imkan verir.

Termolüminessensiya analizi – Keramika və digər minerallarda istifadə olunur. Əşyanın son dəfə nə zaman qızdırıldığını göstərir.

Spektrometrik və izotop analizlər – Metal, keramika və digər materialların tərkibini müəyyən edərək, onların istehsal dövrünü müəyyən etməyə kömək edir.

IV. Kompüter və rəqəmsal metodlar – X-ray və tomoqrafiya, UV və infraqırmızı analiz, 3D modelləşdirmə və süni intellekt vasitəsi ilə həyata keçirilir.

X-ray və tomoqrafiya – əşyanın daxili quruluşunu, qat-qat boya təbəqələrini və gizli detallarını tədqiq etmək üçün istifadə olunur.

UV və infraqırmızı analiz – boyaların, möhürlərin və yazıların orijinallığını və yaşını təyin etməyə kömək edir.

3D modelləşdirmə və süni intellekt – əşyaların rəqəmsal olaraq rekonstruksiyası və müqayisəsi vasitəsilə istehsal dövrünü daha dəqiq təyin etməyə imkan yaradır.

Bu metodların birgə tətbiqi muzey əşyalarının istehsal tarixini daha dəqiq müəyyən etməyə kömək edir. Hər bir metodun seçimi əşyanın materialı, vəziyyəti və elmi araşdırmanın məqsədindən asılı olaraq dəyişə bilir.

Muzeyə təhvil verilən arxeoloji artefaktların seçilməsi. Muzey eksponatlarının atribusiyası zamanı ən mürəkkəb və ziddiyətli problemlərdən biri onların hazırlandığı, yaxud da istehsal edildiyi tarixin təyin edilməsi metodlarıdır. Bu üsullar eksponatın mənşəyi ilə bağlı olduğundan bir çox ixtisas sahiblərinin işə cəlb edilməsi mühüm məsələlərdəndir. Muzeyin bütün qruplarına və bölmələrinə əldə edilməsi və fondların zənginləşdirilməsi işində dəqiq xronologiya işində arxeoloji materialların xronoloji çərçivəsinin təyin edilmə üsulları bəzi tarixi mədəni kateqoriyaya daxil olan artefaktlara da aid edilə bilər. Bu üsulun əsasında aşağıdakı metodları qeyd etmək lazımdır:

–Muzeyə təhvil verilən arxeoloji artefaktların dövlət təhvilvermə sənədlərinə uyğun olaraq ərazidə qazıntı aparan arxeoloqlardan, daha dəqiq, ekspedisiyanın rəhbərinidən təhvil alınmasıdır. Bu artefaktların hər birinin mütləq qəbul edilməsi vacib deyil. Seçimin əsasında nisbətən salamat qalmış, bərpaya, konservasiyaya ehtiyacı olmayan, muzey dəyəri olan, ekspozisiyaya yararlılıq kriteriyası durur;

–Seçim zamanı muzeylərin müvafiq fondlarında lazım olan əşyaların olmadığı halda müəyyən sınıq vəziyyətdə olanı varsa belə, amma hissələri tapılmışsa və bərpa etmək mümkünsə qəbul edilə bilər;

–Muzeydə maketinin hazırlanması üçün bütün artefaktların, yəni qazıntıdan tapılan eksponatların elmi hesabatlarla, ölçülərlə, fotolarla, elmi analizlərlə birgə qəbul edilməsi;

–Tarixin bəzi dövrləri üçün vacib olan dəyərli artefaktların, yaxud yaşayış yerlərinin mini maketinin hazırlanması üçün mühüm olan tapıntılar toplusunun elmi şəkildə yerləşdirilməsi üçün hazırlanmış təxmini layihə ilə birgə qəbul edilməsi;

–Ayırlıqda dövrlərə uyğun dini abidələrin memarlıq quruluşu, dəfn adətlərinin qəbir quruluşlarında əksi mövcuddursa, tapıldığı formada daşınması mümkünsə muzeylərin qapalı və açıq hissələrində nümayiş üçün əldə edilməsi;

–Artefaktlar üzərində (kəmərlər, qablar, bəzək əşyaları, geyim nümunələri və s.) çox mühüm, maraqlı sənətkarlıq izlərinin geniş reproduksiyasının arxeoloqlar tərəfindən hazırlanmış variantının müəllifilər göstərilməklə ekspozisiyaya qəbul edilməsi. Annotasiyalarda süjetlərin adı (məlumdursa), məzmunu, hazırlanma dövrü, ustanın adı, hazırlandığı məkan adı və tarixi verilməlidir;

–Nadir arxeoloji tapıntılar sırasına daxil olan əşya və ya sikkə xəzinələrin təmizlənmiş, bərpa edilmiş və müvafiq elmi, muzey qaydalarına uyğun olaraq qəbul edilməsi zamanı tarixin dəqiqləşdirilməsi üçün eyni mədəni təbəqədən tapılmış digər maddi mədəniyyət nümunəsi və ya nümunələri

ilə birgə qəbul edilərək, arxeoloqların xronologiyanı təsdiq etdikdən sonra fondlara eyni adda daxil edilərək, nümayişə hazır edilə bilər;

Arxeoloji tapıntıların muzeyə təhvil-təslim formaları. Arxeoloji tapıntılar bir çox obyektiv və subyektiv səsəblərdən cüzi hissələrlə torpağın altından tapıla bilər. Belə olduqqda arxeoloqlar təhvil-təslim zamanı analoji formaları da (analogiyalara əsasən) təhvil verməsi arzuolunandır.

– Qazıntılardan aşkar olunan silahların tapılması zamanı tarixin təyin edilməsi üçün yerin dəqiq elmi təsviri tələb olunmalıdır. Belə olduqda silahların təxminən hansı xalq tərəfindən, nə zaman hazırlanması, istifadə edilməsi hqqında müəyyən fikir söyləmək mümkündür. Bu zaman metalın tərkibi, hazırlanma üsulu, metalın hazırlandığı zamanın təyin edilməsi də mümkündür.

Belə üsulların sayını artırmaq mümkündür. Bununla belə, atribusiyada eksponatların istehsal tarixinin təyin edilməsi üsulları yalnız yuxarıda göstərilənlərlə kifayətlənmir. Belə ki, hər bir muzey əşyasının atribusiyası zamanı kifayət qədər elmi əsərlər, disertasiyalar, elmi hesabatlar diqqətdən keçirilir. Müsir dövrdə informasiya texnologiyalarının geniş məlumat bazası bu işi müəyyən qədər asanlaşdırır. Bununla belə hələ ki, ölkəmizdə muzey eksponatlarının ümumi bazası dəqiq olaraq yaradılmamışdır, bu işin xeyli çətinlikləri akual olaraq qalmaqdadır. Burada ayrı-ayrı, ən azı coğrafiya və etnik baxımdan genetik cəhətdən yaxınlıq təşkil edən xalqların maddi-mədəniyyət nümunələrinin ümumi təsnifatı mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Burada artefaktların dəqiq adı məsələsində eyniyyət olmaya bilər. Amma hazırlanma texnologiyasında, yaradılma səbəbinin dəqiqləşdirilməsində, istifadə müddətinin təyin edilməsi kimi sualların cavablandırılmasında yaxınlıq varsa, xronoloji çərçivələrin təyin edilməsində çox az səhv ola bilər: yaxud da, arxeoloji artefaktların daxilində yazılı məlumatlar olan maddi mədəniyyət nümunələri varsa, burda dəqiqliyə şübhə qalmaya bilər. Burda eyni mədəni təbəqə məsələsi diqqətə alınmalıdır. Eyni yazılı məlumatlı artefaktı bütün arxeoloji abidəyə tətbiq etmək düzgün olmaya bilər. Eynilə arxeologiya elmində tətbiq edilən müqayisəli təsvir analizi metodu əsas üsul hesab edilə bilər.

Qədim əlyazmaların tarixinin təyin edilməsi. Qədim əlyazmaların tarixin təyin edilməsində ümumi kitablar haqqında olan tələblərdən başqa, yazıların xətt nümunələrinin paleqrafik xüsusiyyətləri dəqiq tarixin təyin edilməsində müəyyən dəqiq əhəmiyyəti vardır. Məsələn, ərəb dilinin 30-dan artıq xətt nümunələri elmə məlumdur. Bunlardan kufi, süls, nəsx, nəstəlik və digərlərini göstərmək mümkündür. Bu xətt növlərinin təkrar olunmayan xüsusiyyətləri və yayıldığı zamanın dəqiq tarixi haqqında elmi müddəalar vardır. Bu qəbildən, kufə xəttinin iki əsas növü-həndəsi və çiçəkli forması Azərbaycanda IX-XII əsrlərdə yayılması, yayılma arealı əsasən memarlıq abidələri, bəzi məişət əşyaları olması elmə məlumdur. Əgər ustanın adı, hazırlanma ili belə artefakt və ya memarlıq abidələrində yoxudrsa, xəttin paleqrafik əlamətlərinə, yazılış qaydalarının icrasına görə təxmini tarixi qeyd etmək mümkündür. Yaxud da, eyni xətt növlərinin dini əşyalarda yazılması tarixi Azərbycanda metal üzərində XIV-XV əsrlərdən məlumdur. Burda da yazının xətt özəllikləri və diakritik nöqtələri üzrə əşyanın tarixini təyin etmək müəyyən qədər mümkündür (7, 214-218; 8, 143-150).

Biologiya bölməsinə fauna, flora hissəsinə qəbul edilən eksponatların dəqiq tarixinin təyin edilməsində eyni elmdə mövcud olan dəqiq tarixlərdən istifadə etmək mümkündür. Burada təbiətdə baş verən dəyişikliklər, ekoloji tarazlıq, qlobal istiləşmə və ya soyuqlaşma nəticəsində bəzi canlıların tam yox olması, yaxud formasını dəyişməsi kimi məlumatlar önəmli yer tutan məlumat bazasıdır (1, s.3-45; 2, s.2-5).

Beləliklə, bütün hallarda muzey işinin inkişafında elm əsas yerdədir.

Saxsı, metal, şüşə, daş və digər materiallardan hazırlanan əşyaların dəqiq təyin edilmə üsulları barədə:

Keramika məmulatlarının, yaxud saxsı qabların tarixinin müəyyənləşdirilməsi metodologiyasının əsasları:

Keramika məhsullarının təyin edilməsinə aşağıdakı tələblər daxildir:

1. Keramika məhsullarının utilitar praktik məqsədinin tərifi.
2. Keramika məhsullarının istehsalı üçün material və texnologiyanın tərifi.
3. İstehsalın vaxtını, yerini və mərkəzini müəyyən etmə prosesində epiqrafik məlumatlardan bəhrələnmək (1, s.67-89; 3, s.4-16; 5,s.5-28; 7, s.240-242).

Keramikanın utilitar məqsədinin təyin edilməsi: Bütün keramika-saxsı qablar hazırlanma məqsədlərinə görə iki qrupa bölünür. Birincisi və əsasları- gündəlik praktik istifadə üçün nəzərdə tutulan

bütün utilitar və ya məişət keramika obyektlərini əhatə edir. Bu, əsasən çini, saxsı qab, mozaika və dulusçuluq, müxtəlif əşyalar və santexnika məhsullarıdır. İkinci qrupa - dekorativ keramika daxildir: keramika panelləri və memarlıq detalları, geniş vazalar və digər müxtəlif əşyalar, əsasən binaların və ictimai obyektlərin - klubların, mədəniyyət saraylarının, teatrların, dükanların və s. eyni kateqoriyaya kiçik dekorativ plastik və ya keramika heykəltəraşlığı daxildir. Keramika məhsullarının utilitar-gündəlik, məişət məqsədləri ilə təyin edilməsi əsasən xarici təsir və bunun nəticəsində yaranan nəticələr əsasında aparılır. Bir qayda olaraq, əksər keramika məhsullarının məqsədini təyin etmək tədqiqatçı üçün çətinlik yaratmır. Eyni zamanda, XVIII-XIX əsrlərin məsələn zadəgan həyatına xarakterik olan şüşə və şərab şüşələri (nahar zamanı şərab şüşələri və şərab eynəklərini yerləşdirmək üçün xüsusi çini qablar) kimi müasir həyatı tərk edən əşyalar muzey işçisindən maddi mədəniyyət tarixi haqqında biliklər, əşyalarla işləmə praktik bacarıqlarının tələb edir (4, s.6-45; 5, s.167-214; 10, s. 30-42).

Keramika məhsullarının maddi və istehsal texnologiyasına görə müəyyən edilməsi. Angob, Süyrələnmiş, Mayolika, Qlazur, Farfor. Çini.

Maddi və istehsal texnologiyasına görə keramika məhsulları aşağıdakı növlərə bölünür:

Dulusçuluq, mozaika, saxsı qablar və çini. Dulusçuluq məhsulları, heykəltəraşlığı və ya saxsı qablar əsasən dulus çarxında adi qırmızı və ya boz gildən hazırlanmışdır. Onların kifayət qədər qalın məsaməli səthləri var. Dulusçuluq səthinin emalı və bəzədilməsi üsulları çox müxtəlifdir. Ən məşhurları bunlardır: örtmə və angob ilə rəngləmə - maye boya şəklində suda seyrəldilmiş incə torpaq ağ və rəngli gil;

Parıldayan və ya cilalanmış bir əşyanın səthi qara və parlaq olmaq üçün alovda əldə edilməklə.

Daha çox rəngsiz və rəngli şəffaf şüşələr ilə tam və ya qismən örtülmüş saxsı qablar-elmdə süyrələnmiş adlanır. Belə qablar adətən eynəklərdən fərqli olaraq şüşələrin şəffaflığı qalayın yüksək olması ilə yaradılır.

Mayolika - eyni dulusçuluq məhsulları olaraq, üzərinə keramika boyaları ilə rənglənmiş ağ qeyri-şəffaf maye ilə örtülmüş bir səth – alt rəngi və üst rəngi görünmək xüsusiyyətinə malikdir. Qablar üzərində şirələnmiş şəkildə olur. lakin bu şirə yüksək miqdarda qurğuşun tərkibinə malikdir, bu da qabların üzərində şəffaflığı verir. Qırmızı rəngli boyalara odadavamlı boyalar daxildir ki, onlar yandırılmamış şəraitdə tətbiq olunur, sonra şir ilə örtülür və onunla birlikdə hazırlanır. Bu boyalar 1200-1500° aralığında yüksək atəşə dözür və kiçik, lakin çox parlaq və sıx rəng palitrasına malikdir.

Qlazur boyalarına məhsulun artıq şüşələnmiş və yandırılmış səthinə tətbiq olunan, sonra 900 ° -dən yuxarı temperaturda yenidən atəşə tutulan boyanmalar daxildir. Mükəmməl şəkildə parıldayan boyaların palitrası bolluğu və müxtəlif tonları ilə xarakterizə olunur.

Farfor. Bu kateqoriyaya, kütləsi, xüsusi keramika gilləri və ya kaolinlərdən əlavə, kvars, təbaşir və digər komponentləri daxil olan məhsullar daxildir. Saxsı qab məhsulları yüngül, nazik, qeyri-şəffaf və məsaməli bir kölgəyə malikdir; ağ, oxlu, qəhvəyi, mərmər və digər rənglərin şüşəli səthi, tez-tez paralanmış və ya çatlanmış effekti verir (yaxud kiçik çatlar şəbəkəsi). Saxsı qablar əl ilə işlənmiş adi boyalar və ya həddindən artıq parlaq rəngli boyalarla və ya cürbəcür üsullarla məhsulun şüşəli səthinə əmək alətləri ilə cızma, daraqlanma kimi üsullarla bəzədilmiş şəkildə, həmçinin basma, nöqtəvari, dalğavari üsullardan istifadə edilərək bəzədilir. Bu üsulların hər birinin tətbiqi dövrü haqqında elmdə müəyyən məlumatlar vardır (10, s.1-23;11, s.3-9).

Çini keramika məhsullarının ən yüksək kateqoriyasıdır, kütləsinin tərkibi saxsı qabların tərkibi, dəyişdirilmiş formulu ilə eyni komponentləri özündə birləşdirir. Bununla əlaqədar olaraq, daha yüksək atəş temperaturu (1500° C-yə qədər) fayansdan fərqli olaraq çini qabların rəng sıxlığı , sərtlik və şəffaflıq əldə edilirr. Çini müxtəlif rənglərdə ola bilər. Rənglərin əldə edilməsi saxsı qabların hazırlandığı məkandan, ustanın bacarığından, həmçinin məmulatrı sifariş verən insanların tələbindən asılı ola bilər.

Xammaldan keramika kütləsinin hazırlanması. Mayolika, saxsı qablar, fayans, farfor və çini məhsulların bəzəmdilmə üsulları da mövcuddur. Çilçıraqlar məhsulun şüşəli səthinə tətbiq olunur və təxminən 800° temperaturda atəşə tutulur. Çini heykəllər hazırlayarkən tez-tez bir biskvit istifadə olunur - darıxdırıcı və şəffaf bir saqqallı rəngsiz çini. Keramika məhsullarının istehsalı texnologiyası. İstehsalın əsas mərhələləri.

1. Keramika xammalı (gil, kvars, feldispar və digər komponentlər) satın alınması;

2. Məhsul istehsalına gedən bu xammaldan keramika kütləsinin hazırlanması olduqca mürəkkəb və uzun bir proses;

3. Dulus çarxında əl ilə və ya mexaniki qəliblərdə xüsusi qəliblərdə qəlibləmə yolu ilə məhsulların özlərini bu kütlədən hazırlamaq;

4. Hazır məhsulların quruması;

5. Onları şirə ilə örtmək;

6. Boya örtüyünün təbiətindən asılı olaraq müxtəlif temperatur şəraitində xüsusi sobalarda atəş edilməsi (alt örtük və ya aşırı örtük).

Keramika məhsullarının maddi və istehsal texnologiyasına görə müəyyənləşdirilməsi xarici ekspertizadan istifadə edilir. Tədqiqatçı diqqətini kölgənin qalınlığına, quruluşuna, rənginə, şəffaflığına yönəltməlidir, şardın hər hansı bir pozuntu olmadığını müəyyənləşdirməlidir, şardı örtən şüşəni və rənglənməsini diqqətlə araşdırmalı - parlaqlığını və ya solğunluğunu, rəngini qeyd etməlidir. Tədqiqat tədqiqatçının şəxsi təcrübəsinə və bacarıqlarına əsaslanır. Məhsulun hazırlandığı keramika kütləsinin tərkibi tez-tez aşkar edilmiş çiplərin və ya səthin zədələnməsini müəyyən etməyə kömək edir.

Dulusçuluqda tez-tez rast gəlinən əşyanın altındakı konsentrik relyef zolaqları bunun əl ilə təkər dairəsində edildiyini göstərir - taxta lövhənin relyefi əşyanın hələ də nəm dibinə yapışdırılıb və atəş zamanı sabitlənib. Bir çini və ya saxsı qabın səthindən bir əl keçirərək rəngarəng örtükün aşkar hiss olunan bir relyefini aşkar edərək, rəsmin əl ilə və qeyri-mexaniki (dekalkomaniya, çap və s.) səthinin tamamilə hamar qaldığını iddia etmək olar (1, s.12-18;11, 4-6).

Keramika, saxsı, şüşə qabların rəngləmə texnikası və atribusiyası. Keramika, saxsı, şüşə qabların rəngləmə texnikasının təyin edilməsi obyektin şüşəli səthini parlaq işıqda (pəncərənin yaxınlığında) araşdırmağa kömək edir. Əgər işığın parıltısı boyanmış daxil olmaqla bu səth tərəfindən sərbəst şəkildə əks olunarsa, deməli rəngləmə alt rəngdə işlənmişdir. Rəsm rənginə keçdikdə parıltı bir qədər azalırsa və rahatlığı obyektin səthindəki barmaqların toxunuşu ilə biraz hiss olunursa, bu halda rəsm həddindən artıq parlaq boyalarla hazırlanır. Saxsı qab çini qabdan səthin daha az ağlığı ilə fərqlənir, lakin bəzən saxsı qab məhsulları, əsasən qeyri-şəffaf məhsullardan (tərkibinə keramika çini qədər yaxın olan saxsı qabların ən yüksək növü), çini xarici görünüşündən ayırmaq çətindir. Buna görə məhsulun alt hissəsini güclü işıqda (günəş, parlaq lampa) nəzərə almaq lazımdır. Barmağınızı işıq səthinin alt səthində hərəkət etsəniz, tədqiqatçı arxa tərəfdə bir kölgə aşkar edərsə, bu, saqqalın göründüyü və əşyanın çini üzərində qurulduğunu göstərir. Bir keramika məhsulunda, adətən biskvitdən hazırlanmış bir heykəl, tez-tez bir gips formasının və ya matrisin iki yarısından qalan zəif təmizlənmiş birləşdirici tikişin izləri görünür. Bundan belə nəticəyə gəlmək olar ki, cisim ayrıla bilən formada qəlibləmişdir. Laboratoriya şəraitində aparılmış kimyəvi analiz daxil olmaqla keramika məhsullarının maddi və istehsal texnologiyasını müəyyənləşdirmək üçün bir çox başqa müxtəlif üsullar mövcuddur. Keramika kütləsinin tərkibini dəqiq müəyyənləşdirmək lazım olduqda (məsələn, onların arxeoloji qazıntı obyektlərinin öyrənilməsində) bu zəruridir.

Keramika məhsulunun istehsal yerini və vaxtını, bu işdə iştirak edən usta və sənətkarın təyini etmək üçün:

1. Əmtəə nişanları və möhürləri.

2. Utilitar məqsəd, məhsulların bəzək forması və xarakteri xüsusiyyətləri.

3. Texnoloji xüsusiyyətləri.

Markalar və işarələr keramika, əsasən çini və saxsı qabların tərifində əhəmiyyətli bir amildir. Onlar ümumiyyətlə məhsulun dibinin xarici səthinə yerləşdirilir. Bir çox hallarda, marka nəinki məhsul istehsal edən fabrik, hətta bir neçə onilliklər ərzində onun istehsal müddətini də müəyyənləşdirməyə imkan verir. Fakt budur ki, bir müəssisənin mövcud olduğu dövrdə markası tez-tez dəyişir (mülkiyyət dəyişikliyindən və ya digər səbəblərdən asılı olaraq). Qeyd etmək lazımdır ki, bəzi hallarda müxtəlif tarixi dövrlərin markaları müəyyən bir fabrikin fəaliyyətində birlikdə olduğu məhsullar var.

Beləliklə, məsələn, İmperator Fabrikasının bəzi məhsullarında (ilk Rusiya dövlət çini fabriki keçmiş İmperator Fabriki idi və 1925-ci ildən günümüzədək M.V.Lomonosov adını daşıyır), 1744-cü ildə Sankt-Peterburqda, İngilis taciri tərəfindən qurulan ilk Rus özəl çini fabriki 1866-cı illərin sonu - 19-cu əsrin əvvəlləri - Moskva vilayətinin Dmitrovsky rayonu, Verbilki kəndində - Franz Yakovle-

vich Gardner, II Ketrin hakimiyyətinin fabrik nişanları ilə, hakimiyyət dövrünün zavod əlamətləri var- Elizaveta Petrovna.

SSRİ dövlətində çini, keramika, saxsı, şüşə qabların istehsalı və təyinatı. 1917-1922-ci illərin ilk sovet çini məhsullarında, Petroqrad çini fabrikinin markası (əvvəllər İmperial) ilə birlikdə, bir oraq və çəkic şəklində və dişli təkər hissəsi 67 sm-səa və dişli olduğu halda, eyni fabrikin markası II Nikolayın hakimiyyəti ilə birlikdə yaşayır. Bunun səbəbi, əvvəlki istehsaldan qalan ağ rənglənməmiş, sözdə qırıntılı məhsulların tez-tez fərqli bir təbiətdə olan zərgərlik əşyaları ilə yeni məhsullar üçün blank kimi xammalın olmaması səbəbindən istifadə edildiyi ilə izah edilə bilər. Eyni zamanda, köhnə marka məhv edilmiş, turşu ilə qarışdırılmış və ya yenisi ilə birlikdə qalmışdı. Bir çox hallarda bəzi fabriklərin sahibləri təcrübəsiz müştərilərə öz markalarını yerləşdirdikləri fabrik məhsullarına öz məhsullarını vermək və bununla da satış dəyərlərini artırmaq üçün ən məşhur keramika müəssisələrinin bəzi markalarını təqlid etməyə çalışırlar.

Tipik olaraq, köhnə abidələrin əksər saxta və təqlidləri əsasən fabrik nişanları, işarələr və zərgərlik şəkillərinə aiddir, yəni ilk növbədə alıcının diqqətini cəlb etmək üçün. Əmtəə nişanlarına əlavə olaraq, bir çox keramika məhsulları çox sayda əlamət, nömrə, məktub və s. adətən mətndə məhsulların səthinin altındakı və ya digər yerlərində yapışdırılmış şəkillər, buna görə onları tapılması çətin olan elementlər yerləşdirilir. Bəzən bu işarələr o qədər incə və diqqətsiz şəklinə gətirilir ki, onları çatlardan və ya şaqqanın digər zədələrindən ayırmaq çətindir. Bütün bunlar zavod markalarının digər markalardan fərqli olaraq sırf praktik əhəmiyyətə malik olması ilə izah olunur. Adətən bunlar bitkinin istehsal etdiyi müəyyən bir sıra məhsullar, məhsulların bəzədilməsində istifadə olunan kütlə və ya qızıl miqdarı və s. üçün mühasibat təyinatı idi. Bir məhsul istehsalında iştirak edən usta soyadının və ya adının ilk hərfinin təyin edilməsi də eksperiza işində əhəmiyyət kəsb edir.

Bəzən gənc və ya təcrübəsiz muzey işçiləri bir məhsulu araşdırarkən ilk növbədə onun markasına və ya işarələrinə diqqət yetirirlər və yalnız marka olmadıqda və ya anlaşılmaz olduqda, onları kənara qoyurlar və ilk baxışdan ikinci dərəcəli detallara - obyektin hazırlandığı materiala baxırlar, formasının quruluşu, materiala və saraşdırmağa başlayırlar. Bu proses həm də insanın psixoloji xüsusiyyətləri ilə kifayət qədər izah olunur: işçi güvənə biləcəyi işarələrə diqqəti yönəldirlər. Lakin bir məhsul markasının və ya işarənin məhsulun orijinallığının sübutu kimi qeyd-şərtsiz qəbul edilməsi çox vaxt əks nəticə verir və tədqiqatçını səhv yola yönəldir. Keramika işlərinə aid filizlərdə bu və ya digər yazı nümunələri olduqda, onların mənşəyini, müəllifini, istehsal tarixini öyrənməyə kömək edir. Keramika məmulatlarında tapılan işarələr və monoqramlar bu məhsulların nə vaxt yaradıldığını dəqiqləşdirməyə imkan vermir, həm də kimə məxsus olduqlarını müəyyənləşdirir. Tədqiqatçının fabrik markalarının, işarələrin, yazıların, gerblərin, monoqramların və s. öyrənilməsi əsasında əldə etdiyi nəticələr stilistik və texnoloji analiz məlumatları ilə təsdiqlənməlidir. Bununla yanaşı, onların mənşəyinin birbaşa və ya dolayı göstəriciləri olmayan məhsullar var, sonra stilistik və texnoloji analiz məlumatları məhsulların istehsal vaxtını və yerini təyin edən yeganə mənbəyə çevrilir. Bu vəziyyətdə keramika məhsullarının istehsal müddətinin və mənşəyinin müəyyənləşdirilməsində ən vacib metodlardan biri bu məhsulların utilitar məqsədi ilə müəyyən edilən və onların istehsal olunduğu ölkənin mədəniyyətini və həyatını daha çox və ya az dərəcədə əks etdirən formalarının quruluşunu və bəzək xüsusiyyətinin diqqətlə öyrənilməsidir. Eyni zamanda, məsələn, rus keramika məhsullarının forma və bəzəklərinin dəyişdirilməsində çox mühüm rol oynayan cəmiyyətin müxtəlif təbəqələrinin əsas bədii cərəyanları və ya üslubları, dəbləri və zövqlərindəki dəyişiklikləri də nəzərə almaq lazımdır.

Keramika məhsulları ilə işləyən hər bir muzey işçisi lazımi biliklərə və praktik bacarıqlara sahibdir, bu məhsulların forma və dekorasiyasını öyrənməsi nəticəsində aldığı məlumatlara əsasən əşyanın istehsal vaxtını və yerini olduqca dəqiq (bəzən hətta on ilədək) müəyyən edə bilər. Lakin bu, keramika məhsullarının tərifində ən çətin məqamlardan biridir, çünki tətbiqin genişliyi və bu bəzəklərin çeşidi həqiqətən məhdudiyyətsizdir. Keramika və xüsusilə çin içərisində bəzəkdən portret, mənzərə, döyüş və janr səhnələrinə qədər müxtəlif çeşidli bəzək əşyaları var. Keramika məhsullarını bəzəyən səhnə və ya portret şəkilləri bəzən bəzəkdən daha yüksək dəqiqliklə bir obyektin yaranma vaxtını təyin etməyə kömək edir, xüsusən tədqiqatçı tanınmış əsərin surətinə və ya məşhur şəxsin (komandir, alim, rəssam və s.) Surətinə rast gəldikdə. əlbəttə ildönüm şəkilləri deyilsə).

Beləliklə, bu məhsullar üzərində təsvir edilən rəsmlərin orijinalının yarandığı vaxtdan əvvəl edilə bilməz.

Keramik məmulatların forma, naxış və digər şəkillərə görə istehsal vaxtı və yeri müəyyənləşdirilməsi. Keramik məmulatların forma, naxış və digər şəkillərə görə istehsal vaxtı və yeri müəyyənləşdirilərkən aşağıdakılar nəzərə alınmalıdır.

Bədii keramika məhsullarının istehsalında tez-tez ustalıqla hazırlanan, orijinal məhsullardan ayırmaq çox çətin olan nüsxələrin, təqlidlərin və bəzən də saxtakarlıqların hazırlanması geniş tətbiq olunurdu. Məsələn, orijinala görə, bir nümunə aparılır, sonra istehsal olunur. Bu, XIX əsrin sonlarında baş verə bilər, İngilis yazılarına görə bir nümunə hazırlanmış və daha sonra Tver Fayanc Fabriki M.S.Kuznetsov bir sıra məhsullar istehsal etdi. Bu cür nümunələr nümunələrə görə müəyyən məhsulların istehsalını tətbiq edən böyük və kiçik çini və fayans fabriklərində meydana gəldi. Bununla yanaşı, bu nümunələrin 70-nin tamamilə dəqiq nüsxələri demək olar ki, tapılmır, çünki onları köçürən sənətkarlar və ustalar həmişə obyektin formasında dəyişikliklər etmiş, rəsm palitrasını dəyişdirmiş və s. saxta yaxud həqiqi keramika məhsullarını saxta və ya dəqiq təqlidlərindən ayırmaq bacarığı çox çətin məsələdir, çox təcrübə və böyük müşahidə tələb edir. Bunun üçün bilikdən əlavə gözü məşq etmək, auksionlarda, sərgilərdə, qalereyalarda və s. keramika məhsulları müəyyən edərkən yalnız stilistik deyil, həm də çox qiymətli məlumat verə biləcək texnoloji xüsusiyyətləri də nəzərə almaq olduqca vacibdir. Xüsusilə uzaq keçmiş məhsulların öyrənilməsinə gəldikdə, o vaxtdan bəri istehsal texnologiyası çox açıq xüsusiyyətlərə malikdir. Böyük əhəmiyyət kəsb edən rəngdir. Belə ki, XVIII-XIX əsrlərə aid Qərbi Avropa çini çalarının isti, bir qədər oxlu kölgəsi, eyni zamanda Uzaq Şərq çini üçün xarakterik olan mavi və ya yaşılımtıl kölgə ilə fərqlənir ki, bu da çini kütləsində əhəngin çox olması ilə izah olunur.

Zərərsiz təmizlənmiş çini kütləsinə dəmir kütlələrinin daxil olma izlərini, çarxın qeyri-bərabər transilluminasiyasını, ərimiş şir izlərini və əşyanın altındakı şişmiş və hisə verilmiş kütlələrin izlərini, əşyanın formasının nəzərə çarpan əyriliyini, içərisindəki bir əyilmiş, çatların və göz yaşlarının görünməsini göstərən kiçik qara nöqtələrin olması. yanlış atəş, müəyyən bir istehsalın erkən, ilkin mərhələsini göstərə bilər. XVIII əsrdə çini qabların səthindəki qara nöqtələr və qabıqlar şəklində çox nəzərə çarpan bir evlilik, adətən bu yerlərdə kiçik çiçəklər və ya yarpaqların təsvirlərini yerləşdirən rəssamlar tərəfindən sənətkarlıqla "maskalanmışdır".

Atribusiya zamanı saxta çini məhsulların texnoloji xüsusiyyətləri. Köhnə çini məhsulların təcrübəli saxtakarları texnoloji xüsusiyyətləri nəzərə alsalar da, süni saxta olsa belə, istehsalın erkən mərhələsinə xas olan və orijinal məhsullardan fərqlənməyən, toxumaların, bu və ya digər nigah növlərinin toxumasını və rəngini etibarlı şəkildə çoxaltmaq həmişə mümkün olmur. Buna görə bir saxta dəqiq texnoloji əsaslarla ayırd etmək daha asandır, lakin böyük praktik bacarıq tələb olunur. İlk baxışdan ikinci dərəcəli əhəmiyyətə sahib görünən müxtəlif dəstəkləyici məlumatlar, vizual materiallardan istifadə edərək əldə edilən məlumatlar da keramika məhsullarının müəyyən edilməsində böyük rol oynaya bilər.

Holland rəssamlarının həyat tərzindən təkcə şüşə, metal və keramikadan olan məişət məhsullarının ümumi təbiətini deyil, həm də onların formalarını, bəzəklərini, rənglərini aydın təsəvvür etmək, hətta süjet şəkillərini və ornamentlərini nəzərə almaq olar (6,s.12-19). Bu cisimlərin əksəriyyəti dövrün real gündəlik şəraitində rəsmlərdə göstərildiyindən, XVI-XVIII əsrlərdə Qərbi Avropa ölkələrinin burgherlərinin, kəndlilərinin və digər cəmiyyətlərinin nümayəndələrinin gündəlik paylanmasında və istifadə edilməsində ümumi bir fikir formalaşdıra bilər. Bir keramika məhsuluna yerləşdirilmiş müəyyən bir görüntünün orijinalını yaratmış müəllifin müəyyənləşdirilməsi və ya təsvirin məzmununu müəyyənləşdirmək lazım gəldikdə, vizual materialların (rəsm, qrafika, heykəltəraşlıq, reproduksiya, fotoşəkil) diqqətlə öyrənilməsi yalnız arzuolunan deyil, əksinə və lazımlıdır. Keramika məhsullarının tərifini yekunlaşdıraraq bir nəticəyə gələ bilərik ki, fabrik markalarına, rəssamların işarələrinə və imzalarına qeyd-şərtsiz istiqamət vermək nisbətən sadə, lakin həmişə etibarlı bir yol deyil, çünki bu, tez-tez saxta obyekt kimi xidmət edirdi.

Atribusiya zamanı artefaktların (çini, keramika, saxsı, şüşə qabların) araşdırılması üsulları. Cisimlərin araşdırılmasının digər üsulları aşağıdakılara bölünür:

1. Əşyaların üzərindəki yazıları növlərinə görə araşdırmaq, orfoqrafiya ilə yazmaq və həmin dövrdə və abidənin aid edilə biləcəyi sosial mühitlə müqayisə etməkdən ibarət epiqrafik analiz.

2. Keçmiş sahiblərinin məhsullardakı emblemlərinin və şüarlarının dekodlanması əsasında heraldik analiz.

3. Təsvirlərin məzmununu, ornamentlərin xüsusiyyətlərini, yazı tərzini, rənglərin seçilməsini, heykəltəraşlıq formasının təfsirini, tədqiq olunan mövzunu əvvəlcədən müəyyən edilmiş şeylərlə müqayisə etməklə və bu dövrün sənətinin ümumi üslubu və ya bədii istiqaməti ilə, ayrı-ayrı sənətkarların iş tərzi ilə olan stilistik analiz. keramika məhsullarının dizaynında nümunə rolunu oynayan oymalar, rəsmlər, rəsm və heykəltəraşlıqlarla istehsal xüsusiyyətləri və s.

4. Texnoloji analiz, o cümlədən qabın, örtüklərin, boyaların, şirələrin xüsusiyyətlərinin öyrənilməsi.

5. Kimyəvi laboratoriya analizi yalnız tədqiqatçının əlində olduğu hallarda tətbiq edilir Tədqiq olunan obyektlərə bənzər, qismən və ya tamamilə məhv edilməsi, kütlələrinin tərkibinin kimyəvi öyrənilməsi üçün zəruri olan məhsulların qalığı, mövcud kolleksiyaya xələl gətirmədən mümkündür.

6. Keramikanın tərifi üçün əlavə mənbələrin istifadəsi - müxtəlif hallarda dərc olunan və arxiv yazılı vizual materialların istifadəsi, bəzi hallarda mövzunu daha az və ya tamamilə öyrənməyə kömək edən qiymətli məlumatlar verə bilər. Mürəkkəb və çətin bir məsələdə, keramika tərifi olaraq, obyektin atribut edilməsinə kömək edən bütün mənbələrdən istifadə etmək lazımdır.

Mövzunu müəyyənləşdirməkdə əsas köməkçi tədqiqatçının şəxsi praktik təcrübəsi, əşyalarla daimi iş əsasında əldə etdiyi bacarıqlar, onların xüsusiyyətlərini, xüsusiyyətlərini, istehsal texnologiyasını bilməsi, yəni birlikdə keramika istehsalının xarakterik xüsusiyyətlərini müəyyənləşdirən hər şeydən qalır. IX-XIX əsrlərə aid rus keramikasının qısa təsviri dulusçunun təkərinin ixtirası keramika istehsalının inkişafında böyük əhəmiyyətə malik idi (7, s. 214-218; 8, s.143-145).

Dulus çarxında hazırlanan məhsulların texnoloji inkişafı. Dulus çarxında hazırlanan məhsullar IX-X əsrlərdə Kiyev Rus, 15-ci əsrdə isə Moskva Ruslarında meydana çıxır. XII əsrdə - XIII əsrin əvvəllərində Kiyev, Belqorod, Köhnə Ryazan, Vladimir Klyazma və Qədim Rusiyanın digər şəhərlərində şüşəli keramika məmulatları (qablar, soba və memarlıq plitələr və plitələr) görünür. Texnoloji prosesin inkişafı ilə yanaşı, keramika məhsullarının bədii tərəfi də yaxşılaşdırıldı. Köhnə rus keramikası məhsulların yüksək bədii keyfiyyəti, zərgərlik sadəliyi və rəsmlərin parlaq, rəngli palitrası ilə fərqlənirdi. Kiyev Rusunda qaranlıq və ya açıq rəngli nişanların rəssamlığı inkişaf etdirildi, polchrom şir ilə bəzədilmiş divar plitələri, plitələr, gil fiqurlar, yumurta istehsalı baş verdi. Keramika məhsullarının dekorasiyasındakı uğurlar, zərgərlik sahəsindəki irəliləyişlər və hər şeydən əvvəl yerli xammaldan geniş istifadə ilə şüşə istehsalının və emaye istehsalının yüksək səviyyədə olması ilə əlaqədardır. Kiyev emamelləri müxtəlif rəngli və keyfiyyətli emaye üçün reseptlər hazırladı, bəziləri, görünür, keramika məhsullarının bəzəyinə getdi. Qədim rus keramika istehsalının inkişafı tatar-monqol istilası ilə kəsildi (11, s.23-27;12, s.34-37;13, s.45-48).

XIV-XV əsrlər ərzində çox yavaş inkişaf etdi. Monqollardan əvvəlki keramikalarda tez-tez rast gəlinən polixrom şirələr, yalnız XV əsrin sonlarında Qədim Rusiyanın şimal bölgələrində keramikada yenidən meydana çıxır. Monqoldan işğalından sonra Moskva, Novqorod, Pskov və digər böyük şəhərlərdə sürətlə qurulan bir sıra sənətkarlıq, o cümlədən keramika sənətini canlandırdı. Məişət keramika istehsalı ilə yanaşı, memarlıq keramika (kərpic və kafel istehsalı) böyük əhəmiyyətə malikdir.

Rusiyada məişət keramikasının ilə yanaşı, memarlıq keramikası (kərpic və kafel) istehsalı. XVII əsrdə şirli saxsı, soba və örtüklü plitələrin geniş yayılması və əsrin sonlarında ağ emaye səthində keramika boyalarından hazırlanmış və sonradan müxtəlif keramika məhsullarının əsas bəzəklərindən biri olan bir rəsm var. Moskva XVI-XVII əsrlərdə ən yaxşı keramika ustalarının dulusçuluq qəsəbəsində cəmləşdiyi ən böyük keramika mərkəzlərindən birinə çevrildi. Məhsulların bədii keyfiyyəti, xüsusilə plitələr, Moskva, Yaroslavl və digər şəhərlərdə bir çox kilsə və mülki binaların dekorasiyasında geniş istifadə olunur. Relyefdə işlənmiş və parlaq suvarma ilə boyanan ekspressiv naxışlar, heyvanların və quşların inanılmaz dərəcədə inanılmaz şəkilləri bu günə qədər öz əzəmətini və daimi rəng təravətini qoruyub saxlayır. XVIII əsrdə rus keramika istehsalının inkişafında yeni bir mərhələ başladı. O dövrün yerli elm və texnologiya sahəsindəki nailiyyətlər və kəşflər, maddi mədəniyyətdə və Rusiyanın həyatında baş verən dəyişikliklər yeni növlərin ortaya çıxmasına səbəb oldu keramika – majolica, sonra fayans və nəhayət çini. Rusiyada majolica istehsalını ilk dəfə inkişaf etdirən və həyata keçirən istedadlı Moskva keramisti İvan Grebenshchikov və 1740-cı illərdə çini tərkibinin və

istehsalının sirrini açan görkəmli Peterburq alimi Dmitri İvanoviç Vinoqradovun nailiyyətləri o dövrün daxili keramikasının inkişafında ən mühüm tarixi mərhələlərdir.

Nəticə:

1. Muzey əşyalarinin atribusiyası prosesində arxiv və sənədli tədqiqat metodları tarixi və elmi araşdırmaların ayrılmaz hissəsidir. Bu metodlar informasiyanın obyektivliyini və doğruluğunu təmin etməklə yanaşı, keçmişin düzgün şərh edilməsinə dHəm stilistik, həm də texnoloji analiz metodları müxtəlif sahələrdə araşdırmaların keyfiyyətini artırır, dəqiq nəticələr əldə etməyə kömək edir və praktiki tətbiqlərlə inkişaf proseslərinə töhfə verir. Bu səbəbdən onların istifadəsi elmi və texnoloji inkişaf üçün əhəmiyyətlidir.

2. Tarixi və sənədli tədqiqat, stilistik və texnoloji analiz, fiziki-kimyəvi və laborator analiz, kompüter və rəqəmsal metodlarının birgə tətbiqi muzey əşyalarının istehsal tarixini daha dəqiq müəyyən etməyə kömək edir. Hər bir metodun seçimi əşyanın materialı, vəziyyəti və elmi araşdırmanın məqsədindən asılı olaraq dəyişə bilir.

ƏDƏBİYYAT

1. Пилецкая Л.В. Атрибуция и экспертиза музейных предметов керамика, мебель, металл). Томск, Издательский Дом Томского государственного университета, 2018, – 149 с.
2.Яхонт О.В. Проблемы консервации, реставрации и атрибуции произведений искусства. – М., СканРус, 2010. – 464 с.
3. Шелковников Б.А. Художественное стекло. – Л., Из-во Государственного Эрмитажа, 1962,-176 с.
4.Разгон А.М. Научное описание музейных предметов. М., ГЦМСИР, 2022. – 68 с.
5.Разгон А.М. Изучение и научное описание памятников материальной культуры. Сост.: А.М. Разгон, Н.П. Финягина. М., 1972. 271 с.
6. Одноралов Н. Декоративная отделка скульптур и художественных изделий из металла. М., Изд-во "Искусство", 1954. 208 с.
7. Пиргулиева Г.Методы изучения эпиграфических памятников, разработанные М.Немат. The 7 th International scientific and practical conference "Modern science: innovations and prospects" (April 3-5, 2022) SSPG Publish, Stockholm, Sweden. 2022, s.214-218
8.Pirquliyeva Q. Azərbaycanda muzey işinin tədrisi problemləri və onların həlli yolları. ADMİU, III Respublika Elmi konfransının materialları, Bakı, 2019, s.143-150.
9. Бех Н.И., Васильев В.А., Гини Э.Ч., Петриченко А.М. Мир художественного литья: История технологии. М., УРСС, 1997. – 260 с.
10. Ключевые понятия музеологии. Составители: André Desvallées и François Mairesse. М., ИКОМ России, 2012. ICOM.brochure.2012.05.indd 9, 104 с.
11. Иманов Г.М., Косое В.С., Смирнов Г.В. Производство художественной керамики. М., Высш. шк., 1985. — 223 с.
12. Разгон А.М. Изучение и научное описание памятников материальной культуры. М-во культуры РСФСР. Науч.-исслед. ин-т культуры. - Москва: [Сов. Россия], 1972. - 272 с.,
13. Яхонт О.В. Проблемы консервации, реставрации и атрибуции произведений искусства. – М., СканРус, 2010. – 464 с.

ГАНИРА ПИРГУЛИЕВА
доктор философии по истории, доцент.
Бакинский Государственный Университет

МАИС ДЖАФАРОВ
доктор философии по истории, доцент.
Ленкоранский государственный университет

О МЕТОДАХ ОПРЕДЕЛЕНИЯ МУЗЕЙНЫХ ПРЕДМЕТОВ

Значение методов определения даты изготовления в процессе атрибуции музейных предметов состоит в следующих аспектах:

Определение исторического периода. Точное определение даты изготовления предмета помогает определить период, к которому он относится. Это важно как для выяснения исторического контекста, так и для правильной классификации музейных экспонатов.

Анализ культурных и ремесленных особенностей. История производства предмета позволяет нам понять, в каком стиле, с использованием каких технологий и в культурных рамках какого общества он был изготовлен. Это имеет большое значение для исследований истории искусств и ремесел.

Подтверждение оригинальности и подлинности – указанная дата производства позволяет проверить, является ли товар подделкой. Иногда поддельные или изготовленные позже предметы можно выдать за подлинные образцы, но современные научные методы помогают выявлять такие случаи.

Определение стоимости предмета. После определения даты определяются дата и материальная стоимость предмета. Это важно для оценки, страхования и реставрации музейных фондов.

Исследования, основанные на анализе материалов и технологий. Методы, используемые для определения даты производства (радиоуглеродный анализ, дендрохронология, термолюминесценция и т. д.), также предоставляют подробную информацию о происхождении материала, технологии производства и использованном сырье.

Научные исследования и подготовка музейных экспозиций. Историческая точность помогает организовывать музейные экспозиции более информативно и научно обоснованно. Это важно как для исследователей, так и для посетителей музеев.

Ключевые слова: археологические артефакты и музеи, гончарные изделия, рукописи, товарные знаки.

GANIRA PIRGULIEVA
PhD in History, Associate Professor
Baku State University

MAYIS JAFAROV
PhD in History, Associate Professor
Lankaran State University

ABOUT METHODS OF DETERMINING MUSEUM OBJECTS

The importance of methods for determining the date of production in the process of attribution of museum objects consists of the following aspects:

Determination of the historical period - Accurate determination of the date of production of the object helps to determine the period to which it belongs. This is important both in terms of clarifying the historical context and in terms of correct classification of museum exhibits.

Analysis of cultural and craft characteristics - The date of production of the object makes it possible to understand in what style, with what technologies and within the cultural framework of which society it was made. This is of great importance for research into the history of art and craft.

Confirmation of originality and authenticity - The determined date of production allows you to check whether the object is a fake. Fake or later-made objects can sometimes be presented as original samples, but modern scientific methods help to detect such cases.

Determination of the value of the object - When the date is determined, the historical and material value of the object is specified. This is important for the assessment, insurance and restoration of museum funds.

Research based on material and technical analysis – Methods used to determine the date of manufacture (radiocarbon analysis, dendrochronology, thermoluminescence, etc.) also provide detailed information about the origin of the material, the production technology and the raw materials used.

Scientific research and the preparation of museum exhibits – Historical accuracy helps to organize museum exhibits more informative and scientifically sound. This is important for both researchers and museum visitors.

Keywords: archaeological artifacts and museums, pottery, manuscripts, trademarks.

Məqalənin redaksiyaya daxil olduğu tarix: 28 may 2025-ci il.
Məqalənin çapa qəbul olunma tarixi: 15 oktyabr 2025-ci il.
Rəyçilər: t.ü.f.d. Bəhlul İbrahimli, t.e.d. Əmrah Dadaşov.